

Sekreterare: Kerstin Niblaeus och Rune Holmström.

Gunnar Sträng avtackas

Olof Palme, partistyrelsen: Partivänner! Jag minns första gången jag såg Gunnar Sträng på nära håll. Tage Erlander brukade på 1950-talet samla en grupp för otyglade diskussioner i olika ämnen. Den kallades för kverulantgruppen. En gång hade finansminister Per Edvin Sköld kommit dit. Han höll en bister föreläsning om inflationen, om det nödvändiga i att hålla tillbaka utgifterna, om det viktiga i att få balans i budgeten.

Efter den gruvliga salvan blev det tyst. Slutligen begärdes ordet av någon som jag kände igen som social- och bostadsminister Gunnar Sträng. Han satte ögonen som en borrhakt i Per-Edvin Sköld och sade: "Det finns dom som urgerar en limitering av bostadsbyggandet. Det skall dom ge fan i."

Jag kunde snabbt konstatera att det inte blev någon minskning av bostadsbyggandet.

Så bär vi alla med oss vår alldeles egna Sträng-historia. Det finns knappast ett Folkets Hus i detta land, knappast ens en vägmärkning, där inte en sådan historia dallrar i luften. Det är redan myt och saga, som för generationer framåt kommer att glädja människor i det här landet, och det blir en rik skatt att ösa ur.

Jag ska emellertid hålla mig till kalla fakta.

I *Vem är det* kan man om Sträng läsa följande efter födelseår 1906:

- kommunalarbetare 1921–23.
- jordbruksarbetare 1924–27.
- trädgårdsarbetare 1927–32.
- ombudsman i Svenska Lantarbetareförbundet 1932–38.
- förbundsordförande i Svenska Lantarbetareförbundet 1938–45.
- konsultativt statsråd 1945–47.
- statsråd och chef för folkhushållningsdepartementet 1947–48.
- för jordbruksdepartementet 1948–51.
- för socialdepartementet 1951–55.
- för finansdepartementet 1955–76.
- riksdagsledamot sedan 1946.

Det är sannerligen inga krusiduller i den levnadsbanan. Det är ett snörätt spår. Kanske kan man protestera mot att de har glömt det allra finaste: Sträng har varit med i det socialdemokratiska partiets verkställande utskott som suppleant sedan 1948, som ordinarie ledamot sedan 1956. Han var faktiskt föreslagen som ordinarie redan 1948, men då sade ordföranden: Eftersom alla ordinarie kvarstår föreslår jag omval med acklamation. Det är enda gången Sträng har tagit ett kvarts steg bakåt, med undantag för de gånger han av sagt sig att blir partiordförande.

Jag har tittat i hävderna för att se vad som finns bakom. Låt oss ta det från början.

I boken *Apparaten Sverige* ställer Nordal Åkerman frågan till Gunnar Sträng: "Hur skulle du vilja karakterisera din väg till socialismen?" Så här lyder svaret:

När jag föddes fanns det ingenting att välja på. Jag föddes i en gammal kåk, där de flesta utav mina barndomsvänner och ungdomsvänner helt enkelt strök med i TBC, därför att kåken var sådan och levnadsförhållandena var sådana. Jag minns en familj där det fanns fem småtingar, som jag lekte med. Ingen av dem blev sexton år gammal, de strök alla med i TBC. Tvärs över fars-tun bodde en gammal ungarl, som mor fann död inne i lägenheten. Han hade hostat upp sina lungor, som bitvis låg bakom sängen ovanpå tidningen Socialdemokraten. Han lärde mig spela schack och spelade en roll i min livsinställning. Kåken var full av vägglöss och råttor och kackerlackor. Man somnade varje kväll av rättornas springande runt omkring, parande och huggande och skrikande och tjutande, när de slogs i fyllnadsväggarna. De kom in i rummen till en där man låg.

Det fanns ju ingenting att välja på i en sådan miljö. Och när jag därför som liten pojke började läsa – och jag var mycket förtjust i att läsa, jag hade väl konsumerat både Jack Londons sociala skildringar, Victor Hugo, Dumas och Andersen Nexö när jag var sexton år – då var det ju ingenting att resonera om, alla samlades bara i socialismen, eller kalla det gärna viljan till ett bättre samhälle.

Kan man tänka sig en mera fulländad sammansmältning av teori och praktik som grundval för en märklig livsgärning.

Trädgårdsarbetare står det i uppslagsboken. Trädgårdsmästare i Stockholm publicerade med anledning härav en annons där man kunde läsa:

Herrar trädgårdsägare och kolleger varnas härmed för plats-sökande trädgårdsarbetare från Hässelby villastad. Dessa hava nämligen genom sitt uppträdande gentemot de icke organiserade, och i strejken ej deltagande, trädgårdsbiträdena tillfyllest visat vad de trädgårdsägare har att vänta som anställa dylika med bolsjevikfasoner utrustade herrar. För att lättare kunna kontrollera sökande från Hässelby namngives här nedan några av de aggressivaste oroselementen. Karl Alfred Öhman (f 11/9 1899 ordf), Gunnar Georg Emanuel Sträng (f 23/12 1906, sekr).

Det finns en samtida bild av denna förmenta orosstiftare, där Sträng i stort sett ser ut precis som nu, som om han kom ut från en budgetberedning eller ett möte med Marcus Wallenberg eller någon annan potentat i storfinansens. Men så tyckte tydligen inte trädgårdsmästarna i Hässelby att han såg ut på den tiden.

1932 blev Sträng ombudsman i Lantarbetareförbundet. Vald med fyra rösters majoritet. Mest av en slump verkar det.

Men det som därefter skedde verkar långt ifrån slumpmässigt. Det blev ett gigantiskt slit för att organisera de svenska lantarbetarna, för

att röja upp med statarsystemet och bekämpa klassamhället. Det kan inte jag skildra på ett rättvist sätt. Gunnar Sträng kan det. Jag själv och många andra har lyssnat till det genom åren. Han kan berätta om 332 resdagar per år, mest på cykel, om sura bönder och ogina godsägare, om fattiglukten och om den rädsla som fattigdomen kan skapa, men också om den stolthet och värdighet som kan spira mitt i eländet.

Ivar Lo-Johansson är inte så dålig på att skildra hur det var han heller, som vi vet. Bäst kan nog gamla lantarbetare det, som man träffar, knotiga i kroppen och spänstiga i själen på möten ute i bygderna. "Hälsa Sträng", säger de och berättar någon vidunderlig historia om det gamla Fattigsverige som var så nyss. Maken till supporterklubb tror jag ingen har.

Den 31 juli 1945 blev Sträng, enligt egen utsago, motvilligt medlem av regeringen. Denna dag hade Stockholms Förstadsblad besökt det nyblivna statsrådets första lärarinna, fru Brodd i Hässelby, och bett att få veta litet om den forne eleven.

Fru Brodd visste att berätta att Gunnar "var en liten begåvad och allvarlig gosse som skötte sina uppgifter ordentligt". Tyvärr fick han inte fortsätta att studera och fru Brodd fortsatte: "Man vågar nog säga att om unge Sträng tagit t ex realskoleexamen hade han väl hamnat på något kontor och blivit en duktig bokhållare."

Det kan man ju säga att han blev ändå, realexamen förutan.

Samma dag, den 31 juli 1945, skrev Rickard Lindström ett porträtt av Sträng under rubriken: *Från drivbänk i Hässelby till konungens rådsbord*. Rickard Lindström skildrar hur han och Ivar Lo-Johansson råkat i dispyt om Strängs utnämning.

Dom knycker krafterna från lantarbetarna, säger deras störste skildrare. Det är väl naturligt, svarar skrivaren: Människor, som kan utföra en rejäl samhällsgärning, skall väl få komma till sin rätt. Då säger Ivar Lo: Rätt svarat! Men jag är ändå inte nöjd. Skrivaren har fler argument: Du, Ivar Lo, har från lantarbetare stigit upp till en av Sveriges bästa författare. Varför skall inte Gunnar Sträng få bli statsråd? Nu slutar vi resonera, är Ivar LO:s sista replik. Han har mer än alla andra bidragit till att avskaffa statarklassen i Sverige, och för den bragden får han bli vad fan som helst för mig.

Så blev Gunnar Sträng mycket riktigt statsråd. Rickard Lindström ger denna dag, fortfarande den 31 juli 1945 följande spådom:

Man behöver icke hysa någon oro för Gunnar Sträng. Han kommer att klara sig. Det skall bli en fröjd att höra hans jungfrutal i riksdagen. Klokt och fint kommer det att flyta. Förmodligen kommer den gamle trädgårdsarbetaren lägga in både hallon och tomater i det talet. Skrivaren och hans medbröder kommer att fröjdas och säga till varandra: Si, det var en sann socialist!

Hallon och tomater var det, Under de 36 år som sedan dess förflutit har mänskligheten undfagnats med åtskilliga deciton av hallon och tomater i verbalt utförande.

Jag minns en artikel i Dala-Demokraten som skildrar Gunnar Strängs besök på en distriktskongress i Dalarna. Det stod så här ungefär:

Finansministern inledde med att förklara att han vore förkyld och att hans anförande av den orsaken skulle bli kortare än vanligt. Sedan finansministern talat i en dryg timme, förklarade han att han nu kände sig bättre.

Si, det var en sann socialist, det.

Se på dagsverket under 31 år i regeringen! Sjukförsäkringen, de sociala reformerna, satsningen på bostadsbyggandet under socialministertiden präglad av ett väldigt socialt patos. Den otroliga emnansshow Gunnar utförde inför införandet av omsättningsskatten 1960. På ett par år lyckades Sträng vända på partiets traditionellt omhuldade uppfattning om indirekta skatters fördärlighet. Det var lysande som ekonomisk politik, en envetenhetens och förnuftets politiska triumf. Detta och ATP-reformen var avgörande för 1960-talets ekonomiska expansion, sociala reformer och satsningen på skola, sjukvård och bostäder. Sträng höll ordning på statsfinanserna och på ekonomin. Så länge han var finansminister stod Sverige starkt. Det fanns, rätt och slätt, pengar i statskassan. Skattereformen 1970 var genom särbeskattningen vår hittills största jämställdhetsreform och den kunde genomföras utan att ge avkall på den sociala rättvisan. Den har stökats till av bland annat inflationen. Men på fredag är det åter Sträng som här på kongressen föredrar skattefrågorna. Skattereformen, förmodligen nästa år, kommer att i hög grad bära hans märke.

Det tonar fram olika bilder av Sträng. Där finns bilden av den myndige rikshushållaren med både hängslen och livrem och därtill en säkerhetsnål till värn för plånboken. Där finns den folkära fadersgestalten, med en sällsynt förmåga att ge liv åt torra ekonomiska fakta. Allt detta är riktigt. Men där finns framför allt bilden av en radikal samhällsförbättrare, som envetet plöjer fram med nosen längs backen, bänder och sliter i verkligheten, rister i sakfrågorna, med en helt genomtänkt samhällsuppfattning och ett aldrig sviktande engagemang för den svenska arbetarklassen och för den sociala rättvisan, och som i kraft av en otrolig satsning av sig själv kunnat göra mer än kanske någon för att göra Sverige mera rättvist, mera jämlikt, mera demokratiskt.

Si, kamrater, så kan ni fröjdas åt en sann socialist. Och det är naturligtvis ett makalöst livsverk.

För en partiordförande och/eller regeringschef är Gunnar Sträng den idealiske kollegan. Hans flit är oerhörd, hans andliga och fysiska vitalitet saknar gränser. Han övertar med stor glädje uppgiften att fatta erforderliga beslut. Något mera bohemiska personer som Tage Erlander, Sten och jag har kunnat känna oss helt lugna i alla skiften. Han är obrottsligt och totalt lojal med en gång i partiet fattade beslut. Det beror i och för sig inte på att han ändrat mening, om han haft en annan. Men Gunnar Sträng har, vad han själv betecknar som en realistisk människouppfattning. Människor är skröpliga käril. Man får inte ställa för stora krav på dem. De måste få tillåtas hugga i sten. I detta perspektiv betraktar han dem med viss ömsinthen.

En kollega i regeringen kan ha malts ner totalt i en budgetberedning. Men i sista stund plockar Sträng fram en eftergift, ett glädjeämne och

kollegan kan taga hem på lätta fjät till sitt departement i känslan av att ändå ha uppnått något. Det är inte bara förhandlingstaktik. Det är omsorg om människor.

Jag minns en överläggning med ekonomer – det var en hel skock av dem – som i flera timmar kastade verklighetens stenar i huvudet på varandra, oeniga på varje punkt. Sträng ledde debatten med stor vänlighet och oändligt tålmod. Till sista skickade jag en lapp till honom där det stod: Hur har du stått ut med det här i 18 år? Jag fick lappen tillbaka – jag har sparat den – med orden: "Förstår du nu varför jag kallar dem kålrotsräknare?" Men jag tror banne mig att han innerst inne i alla fall tycker om ekonomer.

Jag tror helt enkelt att det förhåller sig så här för ett mycket stort kollektiv: Stundom blir man osams med Gunnar Sträng. Men man blir aldrig ovän med honom. Han är helt enkelt barskrapad på fiender. Det är desto fler som för honom känner stor vänskap och stor tillgivenhet.

Vi har slitit med varandra i mer än ett kvartssekel nu. Sträng och jag. Och om vi inte precis är lika som bär så har det kanske just därför gått bra. Det känns vemodigt att inte längre få ha honom sittande jämte sig i det dagliga jobbet. Men på en punkt är jag inte orolig. Gunnar Sträng finns med oss, är mitt ibland oss i den fortsatta kampen. Hans nit att förbättra samhället är obrutet. Hans känsla för partiet förblir säkert total. Så här sade han för några år sedan.

Det gamla agrarsamhället var sannerligen ingen idyll. Trots att solen sken och träden grönskade, hästen gnäggade och korna råmade som nu, så svalt folk i sina TBC-inpyrda kåkar. Hårt slit i arbetet, ibland under alla årets dagar, gjorde män och kvinnor förbrukade i 50-årsåldern. Som den sista stationen på livets på glädjeämnen fattiga och slitsamma väg stod barnens barmhärtighet eller sockens fattigstuga. Det var valmöjligheterna i väntan på befrielsen från livets möda – det var den sanna bilden av Sverige och dess folk före industrialismens genombrott. Att ett tunt skikt av överklass syntes mer, gav sin prägel i litteratur och offentligt framträdande, förändrade inte den grå och anonyma massans trista belägenhet. Det var i korthet den sanningsenliga bilden av samhället som det såg ut för endast tre à fyra decennier sedan.

För var och en som från sin barndom har dessa minnen på ögats näthinna, är problemställningen klar. Det kan aldrig bli fråga om en väg tillbaka.

Just det. Det kan aldrig bli fråga om en väg tillbaka om det ska bli någon Framtid för Sverige. Det är socialdemokratins uppgift att i hård kamp mot egoismens krafter skapa den framtiden. Och vi vet: När trumpeterna skallar och basunerna drar, då kommer Gunnar Georg Emanuel Sträng att stå allra längst fram på barrikaden. Just där behöver vi honom allra bäst.

Men tack så länge för de år som varit!

Gunnar Sträng: Tack för applåden, kära partivänner!

Allt det här runt kring mig börjar påminna om en avslutningsdebatt i Sveriges television i en valrörelse!

När Olof gick upp i talarstolen ropade jag så högt jag kunde: Kort, Olle! Men han rättade sig ju inte ett dugg efter mig.

Nu höll han ett så fint tal, som präglades av så mycket vänlighet och så mycket intensiv källforskning att det egentligen är alldeles onödigt att jag ställer mig här och försöker komplettera det. Men jag satt faktiskt ett tag och tänkte: Kanske jag skulle återta min avskedsansökan! Till min egen förskräckelse kom jag ju ihåg att Lasse Sandberg redan hade klubbat beslutet så det var för sent.

Jag tänker inte gå igenom allt det jag ville begära replik på när jag hörde Olof. Men på en punkt hade han alldeles särskilt rätt. Olof sade: Han såg ungefär likadan ut för 30–40 år sedan som han gör nu. Då erinrade jag mig en liten sannfärdig historia från verkligheten.

1932 cyklade jag under tre månader omkring nere i Skåne och organiserade statarna. Vid ett tillfälle kom jag in på en gård under Vittskövle egendom. Fördrängen där fyllde 50 år. Skåningarna är kända för sin vänlighet och gästfrihet och jag blev inviterad till en rejäl skånsk middag med kalvstek, fläskalägg och vad du vill. Efter all välfägnaden tänkte jag att jag måste visa mig artig och sade: Säg vad man säga vill, kära bror, men du är en ungdomlig 50-åring. Ja, svarade han, vi är väl ungefär jämngamla. – Jag var 26! – Nåja, man överlever ju det mesta.

Jag kommer såväl under morgondagen som på fredag sannolikt att överskrida min talartid och ska försöka kompensera detta genom ett koncentrerat inlägg när jag nu svarar på Olof Palmes alldeles för vackra tal.

De äldre av kongressens ledamöter minns från 1920- och 1930-talet att då man klev på det gamla hederliga transportmedlet som hette spårsvagnar så hängde det vanligtvis en skylt på insidan med följande text: Du som är ung res på dig och lämna plats till den som är äldre. Här är det nu tvärtom. Inom partiet gäller den helt riktiga principen att den äldre reser på sig och lämnar platsen till den yngre som mänskligt att döma har arbetet framför sig. Partiets historia är således historien om hur generationerna avlöser varandra, men det nedlagda arbetet presenterar länkarna i den kedja som är partiet både i gången tid, i nuet och i framtiden.

För mig har tiden runnit i väg fastligt fort. Jag har råkat bli dubbel ålderspresident i riksdagen, både till tjänsteår och levnadsår, och jag utgår från att jag spelar samma roll i partiledningen.

Jag lämnar VU efter en tid av 33 år och tolv kongresser. Och jag tar tillfället i akt och riktar ett tack till partikamraterna som gett mig förtroendet att tillhöra VU och varit beredda att prolongera denna förnämliga utmärkelse under en så lång tid.

Jag tackar kamraterna i VU och partistyrelsen för ett fint kamratskap och samarbete när det gäller arbetet i partiledningen.

VU är inte bara det exekutiva organet. VU ska vara initiativtagare, inspirator och idégivare i partiarbetet. VU ska dra upp riktlinjerna för partiets politik och vara berett att formera försvaret och gå till anfall på den politiska kampens alla fronter.

Det arbetet har varit stimulerande och spännande med många glädjeämnen och naturligtvis – ärlig ska man ju vara – några få besvikelser. Men slutsumman har varit en känsla av att man förunnats vara